

Λαογραφικά και τελετουργικά των Φώτων

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown

Το νερό υπήρξε, ήδη από την αυγή της ανθρώπινης παρουσίας στη γη, πρωταρχικό βασικό στοιχείο για την ύπαρξη, την ζωή και την υγεία του ανθρώπου. Γι' αυτό επόμενο είναι να ευλογείται και να αγιάζεται συμβολικά, στις πηγές, τα ποτάμια, τις λίμνες και τα πηγάδια, σε κάθε κρίσιμη και οριακή στιγμή του παραδοσιακού εορτολογίου, σε κάθε οριακή φάση της οργανωμένης κοινωνικής ζωής. Η γονιμική αυτή χρήση του νερού, εισάγει και την ουσία όλων αυτών των εθίμων, στην ρίζα των οποίων βρίσκεται η πάγια ανθρώπινη επιθυμία για υγεία, καλοχρονιά, ευετηρία και καλή παραγωγή.

Τα Θεοφάνεια αποτελούν γιορτή δεμένη με το ζωογόνο υγρό στοιχείο, που αγιάζεται με τους αγιασμούς της παραμονής και της κυριώνυμης μέρας (5-6 Ιανουαρίου). Μέσω του νερού, και μάλιστα του αγιασμένου νερού, πραγματώνεται και υλοποιείται η έννοια του καθαρισμού και της απαλλαγής από τα «κακοποιά δαιμόνια»

(καλικάντζαροι), η οποία και επικρατεί στα έθιμα των Φώτων, π.χ. οι λαϊκοί άνθρωποι συνήθιζαν να πλένουν τελετουργικά κατά τα Φώτα, τα γεωργικά εργαλεία και τις εικόνες από τα εικονοστάσια των σπιτιών τους. Συνέχιζαν με τον τρόπο αυτό τα αρχαία αθηναϊκά «πλυντήρια», κατά τα οποία οι Αθηναίοι έπλεναν τελετουργικά το άγαλμα της Αθηνάς στα νερά του Φαλήρου.

Η έννοια του καθαρισμού και της απαλλαγής από την επήρεια των δαιμόνων του Δωδεκαημέρου έχουν πολλές συνήθειες κατά την διάρκειά του, όπως είναι για παράδειγμα το συνεχές άναμα της φωτιάς στο τζάκι, η δημιουργία σταυρού στο ανώφλι του σπιτιού με τα κεριά των Φώτων¹²³ και κυρίως, ο ραντισμός που γίνεται με το «καινούργιο» νερό, το αγιασμένο νερό, στα σπίτια, στις αποθήκες, στα ζώα και τα κτήματα. Στην Θράκη την ημέρα των Φώτων βρέχουν ένα νέο ανδρόγυνο για το καλό της χρονιάς. Είναι προφανής ο γονιμικός και ευετηρικός χαρακτήρας αυτής της εθιμικής πράξης. Άξιο αναφοράς είναι το έθιμο της κατ' επίφασιν παρωδίας σε βάρος του ιερέα που αγιάζει. Η βαθύτερη έννοια που περιέχεται στο έθιμο αυτό είναι ο σκοπός της εξασφάλισης της υγείας και ευφορίας των καρπών μέσα από το λούσιμο του ιερέα από τους χωρικούς που γινόταν σε χωριό της Βόρειας Θράκης (Σιναπλί).

Το έθιμο αποτελεί κατάλοιπο της εορτής των Σατουρναλίων. Τέλος είναι χαρακτηριστικά τα έθιμα που σχετίζονται με μεταμφιέσεις. Όλα τα προαναφερθέντα έθιμα παραπέμπουν σε εποχή κατά την οποία ο άνθρωπος βρισκόταν σε αγαστή συνεργασία και συνύπαρξη με την φύση και το φυσικό περιβάλλον, εκδηλώνοντας έμπρακτο και απόλυτο σεβασμό προς αυτό. Η λαογραφική αυτή οικολογία έκανε τους παραδοσιακούς ανθρώπους να βιώνουν την σχέση τους με την φύση μέσα από μία σειρά τελετουργικών εθίμων γονιμότητας, όπως αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Το Δωδεκαήμερο με τις τρεις μεγάλες γιορτές του (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Θεοφάνεια) είναι μία οριακή και σημαδιακή μαζί, περίοδος. Μετά την σπορά του φθινοπώρου, και στο κατώφλι της άνοιξης και της καρποφορίας, ο λαϊκός άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις του και τις ισορροπίες του με το φυσικό και το υπερφυσικό. Τα Δωδεκαμερίτικα έθιμα αποτελούν στην μεγάλη τους πλειοψηφία, πραγμάτωση των στόχων αυτών.

Σήμερα, ο άνθρωπος αντιστρατεύεται το φυσικό περιβάλλον και τα περισσότερα έθιμα έχουν αποβεί τυπικές μορφές, ισχνές αναμνήσεις ενός αγροτοκτηνοτροφικού κόσμου στο αστικό περιβάλλον, στον αστικό τρόπο ζωής και δράσης. Στο πλαίσιο αυτό τα σχετικά έθιμα του ελληνικού Δωδεκαημέρου περιορίστηκαν και τυποποιήθηκαν, δεν εξαφανίστηκαν όμως. Συνεχίζουν να υπάρχουν, θυμίζοντας τρόπους και ήθη ζωής των προγόνων μας.